

Губені Ю. Е.,

д.е.н., професор, Львівський державний аграрний університет

АГРАРНА СКЛАДОВА ПЕРЕДВИБОРЧИХ ПРОГРАМ ОСНОВНИХ ПОЛІТИЧНИХ СИЛ НА ПОЗАЧЕРГОВІ ВИБОРИ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ 2007 РОКУ

У статті продовжено аналіз висвітлення питань розвитку сільського господарства та українського села у передвиборчих програмах основних політичних сил, які брали участь у позачергових виборах до Верховної Ради України у 2007 році.

В розрізі основних політичних партій та блоків показано загальну спрямованість виборчої програми, висвітлення питань розвитку села і сільських територій. Аналіз подано з незначними авторськими коментарями. Зроблено висновки щодо розвитку аграрної політики та її співвідношення з еволюцією політичних процесів в Україні. Наголошено на необхідності здійснення комплексних досліджень з питань виконання виборчих програм, координації та співпраці політичних сил та наукових закладів у питанні розробки стратегії розвитку сільського господарства.

The analysis of problems coverage concerning the development of agriculture and Ukrainian villages in pre-election program's of main political forces which took place in extraordinary election to the Verchozna Rada (Parliament) of Ukraine in 2007.

General goals of election programs of main political parties and blocs, their coverage of the problems of village and rural area development are shown. The conclusions concerning the development of the agrarian policy and its correlation with evolution of political processes in Ukraine were made. It is emphasized that it's necessary to can out complex researches of election program implementation of coordination and cooperation of political forces and scientific institutions in order to elaborate the strategy of agriculture development.

Вступ. Відомо, що передвиборчі програми є одним з важливих елементів виборчого та політичного процесу. Однак тривалий час ці документи не вивчалися на системній основі,

а зобов'язання за ними не контролювались. Завданням цього дослідження є вивчення і систематизація питань, пов'язаних із сільським господарством та розвитком села у виборчих програмах основних політичних партій та блоків. При цьому основними політичними силами ми вважаємо ті, які були представлені у Верховній Раді попереднього скликання. В публікації додатково вміщено аналіз виборчих програм двох політичних сил: Виборчого блоку Литвина та Селянського блоку "Аграрна Україна" з огляду на їх, видавалось би, виразне сільськогосподарське спрямування. При дослідженні використано електронні варіанти виборчих програми, вміщені на офіційному сайті Центральної виборчої комісії України (www.cvk.gov.ua). На жаль, комісія з агропромислового комплексу та земельних відносин Верховної Ради попереднього скликання фактично відмовилась надавати інформацію з цієї тематики.

Ця публікація продовжує започаткований нами аналіз виборчих програм з попередніх виборів¹. Публіцистичне висвітлення проблеми також подано у публікаціях в газетах "День"² та "Львівській газеті"³. Попередній розширений аналіз подібного спрямування вміщено в журналі "Економіка АПК"⁴.

Викладений матеріал, що відображає характеристики та оцінки виборчих програм, належать авторові, тому вони можуть не збігатись позицією інституції, яку він представляє.

Постановка проблеми. Виборчі (передвиборчі) програми є невід'ємним та чітко фіксованим елементом виборчого процесу. За означенням вони мають на меті довести до суспільства основну мету і завдання, які ставить собою політична партія або блок. Однак очевидним є наявність у цих документах інших складових: ідеологічних установок, декларацій очікувань, рекламного продукту. Важливим є виділити основні позиції передвиборчих програм з тим, щоб в подальшому мати змогу відстежувати їх виконання. Аналіз передвиборчих програм є важливою складовою наукового підходу до розробки політики (*make policy*).

Аналіз змісту виборчих програм торкається виключно пи-

¹ Губені Ю. Е. Аграрне питання у виборчих програмах основних політичних партій: вибори до Верховної Ради України 2006 року // "Економіка АПК", 2006. – № 6. – С. 19-24.

² Губені Юрій. Кого ми обрали? / День, 29 березня 2006 р.

³ <http://www.gazeta.lviv.ua>

⁴ Губені Ю. Е. Аграрне питання у передвиборчих програмах основних політичних сил: позачергові вибори до ВРУ 2007 року / Економіка АПК, 2007. – № 12 – С. 15-18.

тань аграрної політики та політики розвитку сільських територій. З одного боку, ми чудово усвідомлюємо залежність аграрної економіки від розвитку господарської ситуації в цілому. Однак, з іншого боку, виклад загальноекономічних програмних положень віддалив би нас від сприйняття „сільської” тематики. По-друге, у цій публікації ми утримуємось від ідеологічних або адресних оцінок, лише в окремих випадках вміщено незначний коментар або вміщено положення, які виходять за безпосередню тему досліджень.

Важливо відзначити, що виборчі програми, їх суть та складові не в нашому суспільстві не мають значного впливу на виборчі симпатії. Однак все чіткіше лунають заклики та пропозиції щодо введення відповідальності за невиконання передвиборчих програм.

Огляд публікацій. Передвиборчі програми політичних партій, зокрема їх аграрна та сільська складові, не привертають особливої уваги вітчизняних дослідників. Однак такі дослідження є поширеними в європейських країнах, активно підтримуються дослідницькими центрами, фондами та аналітичними інституціями. Недостатня увага дослідників до передвиборчих програм має об'єктивні причини. Спершу – це відсутність зацікавленості в політичному середовищі. Значним чином це обумовлено умовністю програмного характеру цих документів. Ані прихильники, а тим більш – критики або ж об'єктивні незалежні дослідники, не звертають особливої увагу на виборчі програми, оскільки, як підтверджує практика, вони мають дуже умовний характер. Окрім вище наведених публікацій, нам не відомі дослідження та публікації з цієї проблематики.

Окремо слід зазначити, що з огляду на політичну заангажованість та підконтрольність, майже всі ЗМІ та деякі наукові видання, як правило, не зацікавлені у вміщенні подібних публікацій, тим більше, що чинне законодавство дозволяє за певних умов трактувати їх виборчою агітацією. Але очевидно, що це є прямим свідченням недостатнього розвитку громадянського суспільства.

Матеріали дослідження. Очевидно, що найкращі умови для впровадження попередньої виборчої програми та розширення її на позачергових виборах 2007 року мала **Партія регіонів**. На відміну від попередньої програми цієї партії, де аграрного або сільського розділів формально навіть не було, у новій передвиборчій програмі Партії регіонів⁵ передбачено спеціальний розділ "Родюча земля – багаті селяни". Відрадно, що у передвибор-

⁵ Передвиборча програма Партії регіонів СТАБІЛЬНІСТЬ ТА ДОБРОБУТ.

чий програмі збережено системний підхід і фахове виконання. Щодо аграрної сфери та розвитку села передвиборча програма не має комплексності і вона немовби складається з відірваних програмних фрагментів. Зокрема передбачено, що "з метою підвищення добробуту українських селян законодавчо забезпечити створення прозорого і легального ринку землі, що гарантуватиме мінімальну орендну плату за землю у розмірі не нижче 400 грн. за гектар на рік". Партія регіонів обіцяє, що у 2008 р. завершить видачу громадянам державних актів на землю замість земельних сертифікатів. Як наслідок здійснення своєї програми регіонами обіцяють, що у найближчі три роки подвоїться обсяг інвестицій на розвиток сільського господарства, соціальної сфери села – на газифікацію, будівництво шкіл, доріг тощо. Із створенням Національної зернової біржі вітчизняні аграрії отримають максимальну вигоду, а посередники будуть позбавлені надприбутків. Цьому сприятиме також створення й проведення овочевих і фруктових аукціонів у містах.

"Реформи – шлях до успіху" – це одне з нових ключових гасел регіоналів. Таким чином Партія регіонів сміливо перебирає на себе гасла реформаторів. Можливо саме тому вони й стверджують, що лише "курс системних реформ забезпечить стабільне економічне зростання, а також поступове звільнення економіки від надмірного державного втручання і опіки."

Завершальне гасло виборчої програми Партії регіонів: "Успішна людина – успішна держава!".

Передвиборча програма **Блоку Юлії Тимошенко** під промовистою назвою „Український прорив”⁶ нав’язує до т.з. „нової національної ідеї”, яка, власне, має забезпечити цей прорив. Однією з складових багатоланкового пориву є „Аграрний прорив”, якому присвячено дванадцятий розділ програми.

Сценарій *Аграрного прориву* від БЮТ передбачає закріплення права на землю лише за тими громадянами України, які живуть і працюють на ній. Намічено зміцнити відносини власності, підняти розмір орендної плати аж до 10% ринкової вартості землі. Для ефективних господарів-орендаторів землі будуть передбачені податкові та кредитні пільги. Фінансування села передбачається здійснювати на основі гарантованих державою бізнес-проектів. Особливий розвиток та підтримку, відповідно до передвиборчої програми БЮТ, отримає ринкова інфраструктура, буде здійснено заходи щодо впровадження прозорої конкуренції, просування продукції на зовнішні ринки. Успіш-

⁶ Український прорив. Передвиборча програма Блоку Юлії Тимошенко

ний розвиток сільськогосподарського виробництва та державна підтримка, на думку БЮТ, сприятимуть наближенню якості умов життя у селі до рівня міста.

Без сумніву на комплексність, системність та чітке мотиваційне спрямування могла б претендувати передвиборча програма блоку „Наша Україна – Народна Самооборона”. Так передвиборча програма блоку „**Наша Україна – Народна Самооборона**”⁷ під назвою „Для людей, а не політиків” передбачає досягнення трьох стратегічних завдань, одне з яких, третє за порядком – “Втілення нової економічної стратегії”. Як видно з тексту, ця “нова стратегія” базується на сучасних технологіях, базових знаннях та особистому успіху кожного. Останнє гасло, як ми бачимо, явно перегукується із завершальним гаслом передвиборчої програми Партії регіонів. З іншого боку, важко відстежити саме цю “нову економічну стратегію”.

Спеціальний розділ програми цього доволі просторого розділу програми “Відродимо українське село” містить пропозиції щодо покращення механізмів реєстрації права на землю, спрощення процедури приватизації землі та її успадкування. Десять поряд передбачена суттєва “матеріальна допомога випускникам вузів, які працюватимуть на селі”. Однак чи це заходи, які формуватимуть “нову стратегію”?

В подібному стилі, без жодної претензії на системність, передбачена “доплата сільським спеціалістам освіти, медицини та соціальної сфери”, виділення “автомобіля у кожен сільську амбулаторію”, розвиватиметься програма “Шкільний автобус” та доступнішим на селі стане Інтернет.

В основу чи не найкоротшої за змістом і по-діловому конкретної, розбитої на чіткі пункти, передвиборчої програми **Соціалістичної партії**⁸ покладено п’ятнадцять позицій, одна з перших – зобов’язання „сформувати підтримку сільського господарства за прикладом країн ЄС”. Дивно, що саме соціалісти згадали про приклад та позитив аграрної політики Європейського Союзу. На жаль, більше позицій, присвячених сільському господарству та розвитку села, ця програма не містить.

У майже традиційному популістському стилі попереджає про чергову страшну небезпеку у своїй передвиборчій програмі **Комуністична партія**⁹. І хоча сама перебувала при владі спільно

⁷ ДЛЯ ЛЮДЕЙ, А НЕ ПОЛІТИКІВ. Передвиборча програма блоку “Наша Україна – Народна Самооборона”.

⁸ Передвиборча програма Соціалістичної партії України.

⁹ ЗА НАРОДОВЛАДДЯ! ГЕТЬ ДИКТАТУРУ! Передвиборча програма Комуністичної партії України.

з олігархами, застерігає від „націоналістів та олігархів”. У спеціальному розділі програми „Ефективна економіка” комуністи пропонують запровадити держзамовлення на 50% продукції сільгоспвиробників. На підтримку сільгосппідприємств вони обіцяють виділяти кошти в обсязі не менше 10 % ВВП. Пропонується встановлення пільгових (не вище 5% річних) кредитів на підтримку АПК. Згадавши посуху 2007 року, комуністи обіцяють перенести на наступні роки виплату кредитів 2006 року, отриманих в банках сільгоспвиробниками. Комуністи також наполягають на подовженні заборони на продаж землі іноземним громадянам, бізнесовим структурам та спільним підприємствам за участю капіталу іноземних громадян чи держав понад 50%.

Основне гасло **виборчого Блоку Литвина** „Від безладу до справедливого порядку!”¹⁰. Цей Блок вважає за необхідне сформувати ефективну та справедливу економіку на інноваційних засадах. Значна частина питань програми торкається обмеження або більш чіткого регулювання ринку землі. Блок пропонує створити Фонд підтримки села, зниження єдиного земельного податку та скасування „інших платежів і поборів” з селян, звільнення на п’ять років від усіх податків новостворених сільських підприємств. Також пропонується сформувати державну підтримку сільським товаровиробникам та пільгове кредитування технічного переоснащення, відшкодування державою екологічних збитків.

Очевидно, що найбільш розгорнуто сільськогосподарська та сільська проблематика мала б бути висвітлена у виборчій програмі **Селянського блоку „Аграрна Україна”**¹¹. Програма цього блоку має на меті „забезпечити заможність селянам, стабільність у суспільстві та побудову сильної, економічно незалежної країни з європейськими стандартами життя”. Амбіційні завдання як на доволі неактивну політичну силу у міжвиборчий період. Значна частина програми цього блоку передбачає заходи зі збереження землі та захисту земельних прав селян і фермерів. В цілому програма „Аграрної України” також не вирізняється системністю та цілісним підходом. Як і в інших політичних сил, програма містить суміш різних пропозицій та поглядів, які не становлять систему.

Відрядно, що Селянський блок обіцяє „пряму і прозору державну підтримку сільського господарства і розвитку сільської місцевості та доведення рівня життя на селі до міського”.

¹⁰ Від безладу до справедливого порядку! Передвиборча програма Блоку Литвина.

¹¹ Передвиборна програма Селянського блоку "Аграрна Україна".

Однак вже поряд передбачено заходи щодо „зупинки цінової вакханалії“, підтримки виробництва високоякісної продукції та її експорту, гарантується енергетична стабільність, в тому числі за рахунок відновлюваних джерел.

Селянський блок пропонує 40% надбавки до посадових окладів працівників соціально-культурної сфери на селі. „Аграрна Україна“ пропонує „повернення усіх гілок влади обличчям до села“, запровадження пріоритетів підприємницької та громадської ініціативи, інноваційного розвитку сільських територій.

Висновки. Передвиборчі програми політичних партій і блоків, які беруть участь у позачергових виборах до Верховної Ради у 2007 році, надалі залишаються слабким елементом політичного змагання та суспільного життя. За змістом, суттю та придатністю до виконання ці програми не відповідають навіть визначенню. Якість, професійний рівень, виконання передвиборчих програм є вкрай низькими. Так, жодна програма не опирається на глибоку стратегію або офіційно визнані документи стратегічного характеру. Для прикладу, жодна політична сила не підтримала у передвиборчій програмі чітку орієнтацію на вступ у Європейський Союз. З іншого боку, відчувається брак системного і комплексного підходу, хоча рівень зв'язку з попередніми передвиборчими програмами дещо поглибився. В аналізованих документах немає мови про політичну відповідальність чи систему громадського контролю за її виконанням.

Аграрна тематика та питання розвитку сільських територій знайшли певне відображення у передвиборчих програмах. Практично у кожній з них торкаються питання вдосконалення земельних відносин, створення сприятливого економічного режиму для аграрної сфери. Однак рівень та глибина відображення „сільських“ та „аграрних“ питань у передвиборчих програмах явно не відповідає реальній ситуації і усій глибині проблем. Можливо це обумовлено майже повним нехтуванням реальними, а не формальними, науковцями у політичному житті та в державному управлінні?

Все це дозволяє зробити висновок, що передвиборчі програми за суттю і змістом не відповідають своїм завданням, виконані на недостатньому професійному рівні та не виконують виділеної їм суспільної та політичної ролі. Більше того, публічні заяви політиків, зміст виборчої агітації партій, їх реальні дії інколи суттєво відхиляється від змісту передвиборчих програм представлених політичних сил.

Другий висновок із нашого дослідження полягає у тому, що рівень і глибина інституційного розвитку в країні не відповідає сучасному стану суспільного розвитку. Свідченням цьому є поширення неформальних та формальних, але нелегітимних, домовленостей, гарантій чи обіцянок, зниження рівня правовідносин, зростання ролі політичних лідерів та керівників першого рівня компетенції. Це суттєво загрожує збалансованому розвитку суспільної надбудови, яка пов'язана господарською діяльністю. Реальність повернення відомого вже феномену "віртуальної економіки" змушує акцентувати увагу на цих проблемах.

Необхідність структуризації вітчизняної аграрної політики обумовлює потребу детального аналізу передвиборчих програм та моніторингу їх виконання. Здійснити це в рамках існуючих урядових інституцій видається проблематичним, тому виникає необхідність заохочення та фінансування незалежних досліджень у цій царині.

Занепокоєння і здивування викликає майже повне ігнорування друкованими ЗМІ незалежних публіцистичних і аналітичних матеріалів, пов'язаних із аналізом передвиборчих програм. В той же час вони з активно публікують т. з. "замовні" або тенденційні, близькі до політичних симпатій редакції, матеріали. Це дозволяє зробити припущення, що ці інституції швидше є "Засобами пропаганди серед населення" і не відповідають, в певній частині функцій, суспільному призначенню.